УДК 391.3 (477.86) 316.43. 18/19
DOI: https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(46).2022.259235

ТРАДИЦІЙНЕ НАРОДНЕ ВБРАННЯ У ФОЛЬКЛОРІ ЗАКАРПАТТЯ

Василь Коцан
доктор історичних наук, директор Комунального закладу «Закарпатський музей народної архітектури та побуту» Закарпатської обласної ради, доцент кафедри археології, етнології та культурології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород.
E-mail: vasilkotsan@ukr.net
https://orcid.org/0000-0003-0644-9725

У статті на базі наявної літератури, архівних та польових етнографічних джерел проведено комплексний аналіз значного масиву фольклорного матеріалу, в якому оспівуються складові традиційного народного жіночого та чоловічого вбрання Закарпаття. Дослідження обрядової ролі одягу, його місця в фольклорі є одним із пріоритетних завдань сучасних етнографів, краєзнавців. Дана проблематика маловивчена й вимагає подальших досліджень. Робота має міждисциплінарний характер, адже написана на стику етнографії, фольклористики та краєзнавства. Автором наводиться чимало народних пісень, приказок та прислів'їв, у яких йдеться про особливості виготовлення, матеріал, способи одягання і носіння, та ставлення до складових народного одягу Закарпаття. Окрема увага звертається на процесі виготовлення тканини в домашніх умовах, оздобленні одягу. На початку виділяються й описуються фрагменти пісенного фольклору про пошиття та оздоблення вишивкою сорочок, їх вікової та соціальної функцій. Серед складових жіночого вбрання у піснях найчастіше згадуються спідниці, хустки, прикраси та взуття. Всі вони, як і сорочка, виступали важливим соціальним маркером. Пісня є джерелом вивчення й чоловічого одягу, зокрема сорочок та головних уборів. Оздоблені капелюх були гордістю парубків та чоловіків. Особливу увагу у статті приділено весільним пісням, у яких йдеться про дозвілля молоді, сватання, плетіння барвінкових вінків та весільної палиці. Часто народне вбрання зустрічається в колядках та щедрівках. До сучасних поколінь особливості народного вбрання краю передаються й через прислів'я, приказки та повір'я, в яких знаходимо синонімічні ряди «свій-чужий», тематичні групи «багатство і бідність», протиставлення «дурний – розумний», ставлення до ледарів та брехні.

***Ключові слова**: народне вбрання, фольклор, пісня, прислів'я, приказка, повір'я, сорочка, спідниця, хустка, прикраса, взуття, капелюх, вінок.*

Постановка проблеми. Обрядовість народу відображає світорозуміння та світоглядні засади, рівень соціально-економічного розвитку суспільства, а також є однією із етновизначальних ознак. В обрядовій культурі будь-якого народу важливу роль відіграє традиційне вбрання. Вивчення ролі та значення народного одягу у звичаях, обрядах, фольклорі дає можливість з'ясувати походження та особливості побутування деяких його форм, а в окремих випадках допомагає розкрити і сутність обряду.

Польові етнографічні дослідження на теренах Закарпатської області показують, що знання, які стосуються використання традиційного вбрання в обрядах та звичаях, слабо збережені у пам'яті респондентів. Досить часто можна почути про використання в обрядах сорочки, хустки, поясу. Поряд з тим більшість респондентів не знає змісту цих дій, тільки посилаються на те, що так робили їхні предки. Саме тому будь-які, навіть найменші, дослідження даного аспекту народного вбрання є важливим завданням сучасних етнологів, народознавців, краєзнавців. Здобуті знання можуть бути використані у відтворенні елементів традиційних народних обрядів, музейній діяльності тощо [Коцан, 2021, с. 305].

Метою даного дослідження є спроба аналізу різноманітних фольклорних джерел на предмет вивчення конструктивних особливостей та деталей оздоблення традиційного народного вбрання Закарпаття.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Важливим джерелом для дослідження даної проблематики послужили польові етнографічні матеріали автора, зібрані в експедиціях та наукових відрядженнях. Відомості з різних етнографічних районів краю систематизовані та зведені в окремі зошити. У даному дослідженні використано фольклорні матеріали, записані автором на Рахівщині [Зошит № 5], Іршавщині [Зошит № 1], Виноградівщині [Зошит № 6] та Великоберезнянщині [Зошит № 7]. Під час експедицій, організованих Закарпатським музеєм народної архітектури та побуту, було зафіксовано та опрацьовано чимало рукописних матеріалів. Серед них й ті, що містять описи різних обрядів, записи народних пісень, приказок прислів'їв [Звичаї…, 2015]. Впродовж 2011-2013 рр. науковими співробітниками ужгородського скансену польовий етнографічний матеріал збирався на Рахівщині. За результатами його опрацювання було сформовано окремий рукопис «Фольклор гуцулів Рахівщини» [Сологуб-Коцан, 2013].

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника НАН України зберігається фонд Я. Головацького. Для даного дослідження цінним є запис «Сборник народних пісень» [Головацький, Опис 754, Од. зб. 52, 132 с.]. У ньому міститься чимало пісень, у яких є відомості про ту чи іншу складову народного жіночого чи чоловічого вбрання.

Цінний матеріал з досліджуваної проблематики міститься в архіві Лабораторії етнографії, фольклористики та краєзнавства імені М.П. Тиводара Ужгородського національного університету. Нами було опрацьовано різноплановий матеріал (реферати, дипломні роботи, щоденники польових етнографічних матеріалів) [Меркло, 1997; Олексик, 1967; Щоденник

Ж. Ю. Навер; Щоденник О.В. Янковської].

При дослідженні локальних особливостей народного вбрання Закарпаття нами використано ряд публікацій етнографічного та краєзнавчого характеру. Певний внесок у вивчення традиційного народного одягу українців Карпат, в тому числі західної частини Закарпаття, зробив Ю. Жаткович (1855 – 1920) [Жаткович, 2007, с. 120–122]. Цінний фольклорний матеріал про народний одяг краю знаходимо в публікаціях Ф. Колесси [Колесса, 1938, с. 49–149; Колесса, 2009, с. 166-272], В. Гнатюка [Колядки і щедрівки, 1914], а також чеських дослідниць народної культури М. Тумової [Тумова, 1924] та А. Кожмінової [Kožminová, 1922].

У 1946–1947 рр. в Закарпатті працювало кілька фольклорно-етнографічних експедицій Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР та Інституту етнографії АН СРСР (м. Москва). Одним із учасників експедицій був український етнограф І. Ф. Симоненко. 1948 року у журналі «Советская этнография» він публікує статтю «Свадебные обряды в Закарпатской области», де подано коротку характеристику традиційного весільного вбрання та наведено 151 коломийку, в яких оспівано елементи весільного вбрання [Симоненко, 1948, с. 125–141]. 1957 року І. Ф. Симоненко видає монографію «Соціалістичні перетворення у побуті трудящих села Нересниці Закарпатської області» [Симоненко, 1957]. Окремий розділ цієї праці присвячений характеристиці традиційного народного вбрання жителів села Нересниця Тячівського району.

З публікацій радянського періоду, які дотичні до проблематики нашого дослідження, варто виділити наукові розвідки О. Ф. Командрова [Командров, 1959, с. 82–88], М. І. Парлага [Парлаг, 1972, с. 46–49], О. В. Полянської [Полянська, 1976 (а), с. 23–29; Полянская, 1976 (б), с. 65–68], К. І. Матейко [Матейко, 1977], О. Никорак [Никорак, 1988], Г. Стельмащук [Стельмащук, 1989, с. 94-109]. Із праць сучасних дослідників народного вбрання нами використано публікації місцевих істориків, етнографів, краєзнавців і мистецтвознавців: М. П. Тиводар [Тиводар, 2010], Р. І. Пилипа [Пилип, 2012], І. Грибанича [Грибанич, 1995], М. Білак [Білак, 2017; Білак, 2019], Д. Болдижара [Болдижар, 2016] та О. Дутчук [Дутчук, 2011].

Тема народного вбрання краю піднімалась й в публікаціях відомих фольклористів, які в різні роки збирали народні пісні, приказки, прислів'я у селах Закарпаття. У цьому плані значну роботу здійснив В. Гошовський. На початку 1960-х років він подав зібрані та упорядковані ним польові матеріали музичного фольклору Закарпаття до видавництва «Музична Україна». 262 мелодії були доповнені фундаментальною вступною статтею. У 2003 р. Львівська науково бібліотека імені Василя Стефаника перевидала українською мовою збірник Володимира Гошовського [Гошовський, 2003]. У 2002 році відомий фольклорист, літературознавець Микола Мушинка у Пряшеві видає збірку звукових записів фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича [Мушинка, 2002]. Автентичні тексти народних пісень, зібрані впродовж 2005 – 2007 років у Міжгірському, Воловецькому, Рахівському та Тячівському районах, упорядковані та видані у 2007 році Михайлом Завадяком та Дмитром Попом [Русинські співанки, 2007].

Серед місцевих фольклористів та музикознавців заслуговують на увагу публікації Івана Хланти та Віри Мадяр-Новак. У книзі «Коломийкарі Закарпаття» І. В. Хланта зібрав кращі твори коломийкарів краю XX – початку XXI ст. Тут представлено біографії та фрагменти літературного доробку понад 40 самодіяльних авторів [Хланта, 2017]. Велика заслуга у вивченні музичного мистецтва Закарпаття належить Вірі Мадяр-Новак. Нею у порядковано значний фольклористичний матеріал. У 2019 році видано перший том «Антології наукової думки про народну музику Закарпаття», чим започатковано публікацію розпорошених та малодоступних музично-етнографічних досліджень і матеріалів, присвячених вивченню народної музики краю [Антологія, 2019].

Пісенний фольклор лемків, в тому числі Закарпаття, збирали О. Фабрика-Процька [Фабрика-Процька, 2013] та К. Чаплик [Чаплик. 2012]. У плані порівняння з іншими регіонами України, нами використані публікації Л. Орел [Орел, 1996] та В. Шеремети [Шеремета, с. 2015]. Так, у статті В. Шеремети описано лексику на позначення назв жіночого одягу, взуття й прикрас, яка, окрім номінативної функції, виконує і стилістичну, оскільки є одним із компонентів створення мовного образу жінки та відтворення культурного стереотипу «гарна жінка» в текстах українських народних пісень.

Обрядовий фольклор про народне вбрання Закарпаття подається й в ряді публікацій автора цієї статті. Окремі з них присвячені таким складовим одягових комплексів як сорочки [Коцан, 2016, с. 324–342], прикраси з бісеру [Коцан, 2015, с. 268–291] та взуття [Коцан, 2018 (б), с. 24–34]. Нами досліджувались й вікова [Коцан, 2014, с. 89–104] та обрядова роль одягу [Коцан, 2018 (а), с. 854–865; Коцан, 2018 (в), с. 94–125].

Виклад основного матеріалу. Народне вбрання – витвір декоративно-прикладного мистецтва. Всі складники народного одягу позначені фантазією народного майстра, позбавлені випадкового і штучного. У численних народних піснях, приказках, прислів'ях зустрічаються відомості про те, хто і як виготовляв одяг, з якої сировини, як його носили, як до нього ставилися люди. Зокрема, відбилися такі процеси, як прядіння, ткання, оздоблення одягу, а також його крій, назви окремих деталей. У минулому власноручне виготовлення одягу з домотканого полотна чи сукна було звичним явищем. Майже в кожній сільській хаті стояв ткацький верстат. У кожній родині, і в заможній, і в бідній, мати привчала дочок змалку прясти, ткати, вишивати. Довгими осінніми та зимовими вечорами пряли дівчата вдома і на вечорницях, вишивали, пасучи худобу, а під час роботи багато співали, складали пісні про своє життя і працю [Коцан, 2021, с. 366; Орел, 1996].

Прядіння, виготовлення тканини в домашніх умовах, пошиття та оздоблення одягу – виснажлива праця, яку майже повністю виконували жінки. Особливо було важко їм у великих сім'ях, нерідко

доводилося працювати ночами:

Не виспалась наша дівочка,
Усю ніч не спала, біль сукала,
По горі ходила, біль білила,
Та до теї белі говорила:
Ой, беле ж моя, тонесенька,
Кому, ти, будеш вірнесенька?
Чи я тебе, беле, не білила?
Чи я тебе, беле, не золила?
Я над тобою, беле, сиділа,
І всю Петрівочку просиділа.
А я тебе, беле, шануватиму,
На великий празник одіватиму [Зошит № 6, с. 3].

Головним невід'ємним складником народного вбрання є **сорочка.** Кожна дівчина ще задовго до одруження готувала собі згідно звичаю якомога більше сорочок, вкладаючи в цю роботу свій мистецький хист і вміння. Пізніше, потрапляючи в чужий дім, до свекрухи, молода жінка вже не мала часу вишити собі сорочку. Тим-то весільну сорочку, вишиту ще замолоду, старі жінки ще й тепер часто зберігають як найдорожчу пам'ятку, показуючи її дітям, онукам і залишаючи собі на смерть.

Пошиття жіночої сорочки вимагало значних затрат сил і часу. Адже потрібно було посіяти коноплі, зібрати їх, вимочити, підготувати до пряжі («стіпати», «здиргати»), спрясти повісмо, змотати його, прозолити, поснувати, виткати полотно, відбілити його на сонці і лише тоді братися до пошиття сорочки [Коцан, 2021, с. 366; Никорак, 1988, с. 47; Никорак, 2003, с. 350]. Про цей процес співається у народній гуцульській пісні:

Ой, ростіть, ви конопельки,
Високі, тоненькі.
Щоб із вас можна
Напрясти ниточки тоненькі.
Напряла з них Оленочка
Ниточки тоненькі.
Нічками не спала,
Ой, тоненько пряла
Та вішила сороченьку,
Щей повішивала [Ерстенюк, 2003, с. 6].

На Міжгірщині побутувало ряд пісень, у яких оспівувався довготривалий процес виготовлення полотна в домашніх умовах та пошиття з нього сорочок:

ОЙ, У ЛУЗІ, ПРИ ДОРОЗІ

Ой, у лузі, при дорозі, береза ся вила,
Дівчинонька чорноока коноплі мочила.

У мочило положила, каміньом їх приложила,
Щоб она з них по вечорах тонку нитку вила.

Пряла вона конопельки на тонкі ниточки,
Щоб виткати полотенце на білі сорочки.

Коли тую сорочечку вона вишивала,
То до тої сорочечки серце й душу дала.

Хлопець тую сорочечку від милої прийняв
І за гарну сорочечку ім'я своє їй дав [Хланта, 2017, с. 91].

Дівчата оздоблювали свої сорочки пишною вишивкою. Про поширення вінкоподібного орнаменту в оздобленні сорочок жителів сіл долини р. Тересви свідчить коломийка, що побутувала у с. Біловарці Тячівського району:

Сорочиця вишивана: вінці по ній вінці,
Носить легінь подарунки молодинькуй дівці [Пилип, 2009, с. 146].

Досить часто сорочки для своїх дочок вишивали мами. Дівчата дуже берегли їх як оберіг, й дякували мамі за турботу. На Тячівщині побутувала пісня «Я наділа сорочину»:

Я наділа сорочину, мама ж вишивала.
Вишивала, примовляла, щоб долю я мала:

- Носи, доню, сорочину, бо тобі пасує.
На ній вишиті квіточки – як весна квітує.

А я свою вишиванку д'серцю пригортаю
Й свою матінку рідненьку за це вихваляю:

- Ваша, мамо, сорочина мене зігріває
І від зла й усяких бід мене захищає [Хланта, 2017, с. 159].

Наявність у дівчини кількох, оздоблених вишивкою, сорочок засвідчувала її багатство. У селах Кам'яниця, Оріховиця, Невицьке Ужгородського району побутувала пісня «А в богацьких дівочок по шістнадцять сорочок»:

А в богацьких дівочок по шістнадцять сорочок,
А у мене єднейка на каждый день білейка.
Вечором замочу, до півночі полочу,
А на рано вберуся, ідуть хлопці, сміються [Коцан, 2018 (а), с. 857].

Пишно оздоблена сорочка була гордістю парубка. Найчастіше її шили дівчата для своїх хлопців. У селах Усть-Чорна, Лопухів, Руська Мокра Тячівського району дівчата при цьому співали:

Та ци мы дві цимборочки, ци мы дві, ци мы дві,
Шийме собі сорочини, любочкови обі.
Та ти будеш цільковати, а я буду шити,
Тебе буде брати грати, а мене – любити.
Тебе буде брати грати лиш у недільочку,
Мене буде та любити за білу сорочку
[Гошовський, 2003, с. 124; Коцан, 2016, с. 338].

У селах Ужанської та Турянської долини дівчата та жінки носили широкі **спідниці** («кабати»), зібрані у складки («фалди»). Виготовлення такої спідниці та належне, довготривале збереження складок було трудомістким процесом. У селі Раково Перечинського району спідниці з «фалдами» згадуються в піснях:

Ой, шиє мі ся кабат на широкі фалди,
Любить мене фраїр, не знам, ци до правди
[Колесса, 1938, с. 79].

У селі Микулівці, що на Мукачівщині, побутувала пісня «В Микулівцях бубен били». В ній згадуються гарні хлопці («фраїрики»), яких дівчата просять купити їм спідниці («кабати»):

Фраїрику сякий-такий,
Купив бись ми катран дакий,
Хоть червений шей-гой, хоть зелений,
Фраїрику прославлений [Болдижар, 2016, с. 57].

Хустка у фольклорі. Дівчата і молодиці, як жартували в селах Розтоки, Видричка, Богдан, Луги, Білин – «з претензією», пов'язуючи хустку, один кінець опускали вниз, а другий – піднімали до вуха, або загинали над чолом хустку вверх. Про це кепкували у коломийці:

Ой, верчена дарабчина,
Верчена, верчена,
Та шо дівці помагає
Фустка закочена? [Зошит № 5, с. 7; Коцан, 2021, с. 367].

У народній пісні «Як ішов я з Дебрецина» згадується вишивана хустка. Її хлопець найшов на дорозі й вона йому припала до душі, бо оздоблена вишивкою:

Як ішов я з Дебрецина до Хусту,
Та й найшов я вишиваную хустку.
Ой, чи мила, чи не мила її шила,
Лем би вона, лем би вона – вишиваная била
[Болдижар, 2016, с. 89].

Своє відображення в піснях знайшли й **народні прикраси**. У селах пониззя р. Тереблі дівчата у відповідь на залицяння хлопців казали:

На високій полонині пасе овець тристо,
Кить ня хочеш, хлопче, брати, купи ми монисто
[Гошовський, 2003, с. 180].

На Рахівщині хлопці часто дарували дівчатам намисто взамін на якусь річ, зокрема вишиту сорочку. Про це йдеться у народній пісні:

Ой, Василю, Василю, сорочку ти вишію,
Купи ми намистину на біленьку шию [Головацький Сборник, с. 102].

У закарпатських гуцулок значного поширення набули перстні із міді, латуні, срібла. Крім того, побутували інкрустовані намистом або кольоровою пастою дерев'яні перстні («перстеники») та браслети, інкрустовані цинком або оловом. У межах Закарпаття вони побутували лише в гуцулів. Кожна дівчина мріяла про подарунок у вигляді перстня від хлопця:

Ой, кувала зозулечка, сіла на каменец,
Казав любко, шо ми купит золотий перстенец.
Ой, кувала зозулечка, сіла на бочку, на бочку,
Казав милий, шо ми купит золоту обручку [Зошит № 5, с. 8].

У жартівливій пісні дівчина згадує свій перстень, який вона дала музикантам аби ті їй заграли:

Ей, мала я перстеночок, мала.
Вчера я го музикантам дала.
А ви мені, музиканти, грайте,
Хоть ми назад перстеночок дайте [Антологія, 2019, с. 123].

Поряд із прикрасами невід'ємною складовою народного вбрання Закарпаття було **взуття**. Воно пройшло тривалий шлях свого розвитку. Форми і матеріал, техніки виконання, художнє вирішення взуття, як і одягу в цілому, виникли та розвивались залежно від природних умов, характеру господарської діяльності, економічного становища населення. Вони були показниками соціального статусу людини, у них знаходили відображення народні звичаї, моральні норми тощо. Оспівувалось взуття й у піснях.

Основним видом взуття на Закарпатті були постоли. На початку XX ст. у гуцулів Рахівщини поширились вовняні шкарпетки («капчури»), які одягали до постолів. Вони неодноразово ставали складовими народних коломийок:

Та нікого так не люблю, як тоту Олену,
Віплела ми капчурики з самого берлену.
Та плела я капчурики, та вломила м шпильку,
Ни доплела м капчурики, пробач ми, Васильку
[Зошит № 5, с. 9].

Крім постолів, гуцули носили «личаки», виготовлені із лика липи або берези. Вимочене лико рубали ножем на смужки («чіблянки»), із яких плели личаки. Їх носили найбідніші селяни. Замість вовняних у них використовували клочані волоки. Про них у народній пісні співається:

Був дід фряжка [жебрак], *була в него солом'яна ташка,*
Постоли – личаки, а волоки – клочаки [Коцан, 2018 (б, 1989, с. 62].

З кінця XIX ст. заможні селяни почали одягати шкіряні чоботи. Для селян чоботи завжди були мірилом достатку, престижним предметом, тому вони намагались їх придбати. Про чобітки мріяла не одна дівчина й молодиця. Щоб їх придбати, не раз йшли на далекі заробітки. Про це співається у народній пісні «На зарібки»:

Як я піду на зарібки,
На далеку баню [шахту],
Куплю любці чоботята,
а собі крисаню [капелюх] [Грибанич, 1995, с. 129].

Бідні дівчата не завжди могли дозволити собі купити чоботи, а хлопці часто жартома до них співали:

Ой, дівочко-відданице, нащо боса ходиш,
Чому собі чоботята в літі не заробиш?
Ой, складімся, легіникы, хоть по жмени вівса,
Купім дівці чоботята, най не ходит боса.
Купи, дівко, чоботята, та не ходи боса,
Тай велику жебаловку – утирати носа [Русинські співанки, 2007, с. 90].

На Міжгірщині побутувала пісня «Дівка боса»:

Коло броста дівка боса сніжок побродила,
Купив би-м їй чоботята, коби ня любила.

Купив би-м їй чоботята, купив би-м їй двої,
Коби она розказала всі секрети свої.

Ой, ти дівко молодинька, ти не ходи боса,
Най ти ніжки не обмивать студенька роса
[Русинські співанки, 2007, с. 53].

Досить часто хлопці кепкували з дівчат, що хизувались своїми черевиками («топанками»):

Ой, парадна відданиця йшла бы на фашанки [танці],
Намастила губы боксом, пудером – топанкы [Коцан, 208 (б), с. 30].

Всі види взуття традиційно одягали на шкарпетки («капчурі»), про які теж знаходимо відомості в фольклорі:

Ой, никого та ни люблю, як тоту Гафію,
Виплете ми капчурики на Свяу Неділю.

Ой, никого так не люблю, як тоту Анницю,
Виплете ми капчурики на Богородицю [Русинські співанки, 2007, с. 291].

На Західній Україні, в тому числі Закарпатті, вживався термін *«файний»*, який підкреслював красивий зовнішній вигляд чобіт: *«Я в цего ґазди гречна ґаздиня… Видимо на ній файні чоботи»* [Колядки і щедрівки, 1914, с. 224; Шеремета, с. 55].

У коломийці оспіване й чоловіче вбрання. У селі Новоселиця Міжгірського району побутували пісні про важливість для дівчини пошиття для свого хлопця **сорочки**:

Сорочина памутова

Сорочина памутова, а рукави – так же.
- Ци любиш ня, дівко біла? – Люблю тя. А як же?
Ой, тоту би кошарицю уже час рубати,
на милого сорочину памутову дати.
Сорочина памутова, а на ній бовтиці,
Побилися на Федорі дві рідні сестриці.

Порадьмеся молодиці

Порадьмеся, молодиці, порадьме-порадьме
Та мы своєму миленькому сорочину зладьме.
Йо, твоє бде полотенце, а я буду шити –
Тебе буде у танок брати, а мене любити.
Тебе буде у танок брати лиш про славочку,
А мене бде любиточкы за білу сорочку [Коцан, 2021, с. 375; Русинські співанки, 2007, с. 30–33].

Не кожна дівчина вміла вишивати різноманітні орнаментальні композиції. Тому доволі часто оздобити вишивкою сорочку своєму майбутньому нареченому просили старших жінок. З цього приводу на Ужгородщині та Перечинщині співали:

Глядала вна прачку, добру шовачку,
Жеби му вішила на кошулі птачка [Колеса, 1938, с. 123].

Одним із елементів чоловічого вбрання, оспіваних у піснях, є традиційні головні убори – **шапки** («крисані»):

Ой, Василю, сиди в былю, а я – в малинничу,
Та подай ми крисанину, най тя закосичу.
Та подай ми крисанину, я ї не загублю,
Та най я тя закосичу, бо дуже тя люблю [Русинські співанки, 2007, с. 311].

Гарно оздоблений капелюх був гордістю парубка та чоловіка. У селі Раково Перечинського району побутувала коломийка:

Ужем ся йоженив, ужем ся поцешив,
Же я свій калапок на клинок повісив.
На клинок, на клинок, на май вишній кілок,
Жеби люде знали, що я за парубок [Колесса, 1938, с. 120].

У гірській місцевості краю в літній період чоловічі шапки оздоблювали квітами, про що співається у в пісні «Відки косиця»:

Ой, у мого милинького, у мого любочка,
Головонька кучирява, вишита сорочка.

Ой, лигіню молодинький, відки в тя косиця?
Вирвала ми из городця файна молодиця.

У селі Бобовище Мукачівського району побутувала пісня «Мила моя задрімала», у якій йдеться про втрату хлопцем пера з капелюха:

Мила моя задрімала, гей, задрімала я заспав,
Кий си фрасик з капелюха, гей, з капелюха перко зняв.
Тото перко само піло, гей, само піл в півночі,
Пан бог знає де я буду, гей, де я буду сеї ночі [Болдижар, 2016, с. 35–36].

Досить часто хлопці забували на вечорницях або при зустрічах з дівчатами свої капелюхи, а відтак їх губили. Це теж оспівано в народному фольклорі:

Ой, скочив я з оборога: «Будь, дівко, здорова!»
Схопила ми клебанину голуза сливова.

Ой, любі-молодиці, бійте ви ся Бога,
Я загубив клебанину коло оборога.

Я загубив клебанину та й кавалок свічки,
Глядаючи молодиці попід оборіжки.

Та воліє клебанина навіки пропасти,
Як ми ає дівка біла бити у напасти [Русинські співанки, 2007, с. 56].

Окрему увагу звертаємо на **весільні пісні**. У багатьох із них йдеться про дошлюбне дозвілля молоді, залицяння хлопців до дівчат. Молоді легіні часто обіцяли дівчатам купити різні подарунки, зокрема й складові традиційного народного вбрання. Яскравим свідченням цього є пісня «Купив би-м ти», що побутувала на Міжгірщині:

Купив би-м ти, дівчинонько на голову віночок,
Оби-сь зо мнов спала нічку на понидільочок.
Купив би-м ти, дівко біла, на шию пацьорочок,
Коби-сь зо мнов спала нічку, тоту на вівторочок.
Купив би-м ти, дівко біла, півку испереду,
Та вби-сь зо мнов нічку спала, на тоту середу.
Купив би-м ти, дівко біла, дащо такой тепирь,
Та вби-сь зо мнов спала нічку з середи на четверь.
Убрав би-м тя, дівко біла, як красну косицю,
Коби-сь зо мнов нічку спала, на тоту п'ятницю.
Не гнав би-м тя, дівко біла, нигда на роботу,
Та вби-сь зо мнов нічку спала, на тоту суботу.
Убрав би-м тя, дівко біла, як красну лилію,
Коби-сь зо мнов нічку спала, на тоту неділю.

У народних піснях зустрічаємо й рядки, де дівчата просять хлопців купити їй щось:

Купи мені чоботята та й нові калоші,
Доти тебе, хлопче, люблю, доки маєш гроші
[Русинські співанки, 2007, с. 58; 86].

Чимало народних пісень складено хлопцями про гонорових дівчат:

Чим ся, дівко, гоноруєш та чим величаєш,
Та ци не тов сорочинов, що ї позичаєш?
Чим ся, дівко, гоноруєш, може чорнов свитов,
Що цигане загубили під зеленов липов?
Чим ся, дівко, гоноруєш, ци тими чобітьми,
Що циганка з шатра верла за малими дітьми?
Росте в хащи смеречина мало обпалена,
Не така ти, дівко, файна, як перехвалена.

Однією із перших весільних обрядових дій було сватання. Воно проводилось за домовленістю батьків хлопця і дівчини, котрі, зустрівшись у корчмі, визначали день «сватанок». Зазвичай сватати йшли в неділю, вівторок і четвер, а в «пісні дні» (понеділок, середу і п'ятницю) та в суботу сватів не посилали. Про розподіл весільних обрядодійств за днями тижня свідчить й народна пісня:

В понеділок вінки виють, бо сі зачинає,
А в вівторок йдуть до шлюбу, бо то так сі має.
А в середу завивають молодицю з дівки.
А в четвер сі посходили свати на горілку.
У п'ятницю колачини, молоду дарують.
А в суботу п'ють, співають, буяють, танцюють.
У неділю ще сі сходять, миски розбирають.
В понеділок ще сі сходять, тиждень відбувають
[Звичаї, традиції, 2015, с. 12].

Важливим передвесільним етапом були заводини. На заводинах мають бути дві жінки, які готують все, що необхідно до вінчання. Спочатку шиють вінки з барвінку. Всі жінки, котрі шиють вінки, латкають:

Ой, прийди, Боже, до нас, бо у нас тепер гаразд.
Тай ти, Божая Мати, віночки начинати.
Ой, ходила молоденька – весь тиждень,
Назбирала барвіночку – на сись день.

Ой, зацвили фіалочки, зацвили та лиш одну доріжочку лишили.
Туди пішла молоденька з легеньком – за нев, за нев її мамка стихенька.
Та чого ти, рідна мамко, ганяєш, ти вже за мнов порадочки не маєш [Коцан, 2021, с. 371; Звичаї, традиції, 2015, с. 13].

Ця пісня повторюється і батькові, і братові, і сестрі. Це прощальна пісня. Під час латкання люди танцювали і пригощались.

До найбільш оспіваних у піснях весільних обрядодій можна віднести плетіння вінків з барвінку. У с. Розтоки Рахівського району побутувала коломийка «Плетіть скоро, дівки, вінки»:

Плетіт скоро, дівки, вінки, бо вже день біленький,
Бо вже іде за дівчинов хлопець молоденький.
Плетут скоро дівки вінки, барвінок си нищит,
Слава Богу цімборочка з нами нині ище.
Плетімо скоро, дівки, вінки та ще й приспівуймо
Та ми свої цімборочці щистьи навірчуймо.
Ой, кінчиймо, дівки, вінки та йдім у таночок,
Бо це перший і останній Марічці віночок.
[Сологуб-Коцан, 2013, с. 1].

У багатьох селах Закарпаття при плетінні барвінкових вінків до них вплітали часник. Про це свідчить уривок з давньої народної пісні, записаної Філаретом Колессою. Ця пісня показує жаль молодої-сироти, що в такій важкій хвилині немає коло неї матері, яка б благословила її під вінець:

Ой, красно оно вбране, на посаг посаджене,
Ой, є на ній віночок тай є у нім чісночок.
Убране як панятко, сидит си сиротятко.
Убрали єго люде, добра доленька буде [Колесса, 2009, с. 262].

Про використання часнику при плетінні весільних барвінкових вінків йдеться й у весільних піснях ясінянських гуцулів:

Ой, одна ішла, барвінок несла,
Барвінок у вінечок.
А друга ішла, чисник несла,
Чисник у вінок.
А третя ішла, позліток несла [Меркло, 1997, с. 44].

У лемків Закарпаття побутувала пісня «Зеленоє пасулиня», в якій йдеться про дівчину, що «ізтратила вінець через цілування»:

Ой, Марічко, цукрована, цукриком облита.
Кулькось була цілована, тулько будеки бита.

На потоці неє води, упила ї каня,
Ізтратила дівка вініць через цілування [Чаплик, 2012, с. 97].

Після вінків шиють прапор для весільної палиці («курагова»). Її прикрашали великою і красивою хусткою, квітами, дзвіночками. Все це пришивали на палицю, а на самому вершечку все оздоблювали «калачиком» з муки. Під час виготовлення курагова співали різних пісень:

Та помагай, Божа мати, мати,
Кураговцю убирати, вбирати,
Та за стріху, місяченьку, за стріху,
Ми шиємо кураговцю на втіху, на втіху.
Та за хмару, місяченьку, за хмару,
Ми шиємо кураговцю на славу, на славу.
Ой, чия то кураговця понад селом йграє?
То нашого молодого, най ся добре має [Коцан, 2021, с. 372; Звичаї, традиції, 2015, с. 14].

У селі Луг Рахівського району для пошиття весільного прапору куми приносили велику червону хустку, яку пришивали на палицю. Дівчата приносили також нові хустинки («жебаловки») та різнокольорові стрічки («пантелики»). Потім прапор приносили до молодого, де його дошивали куми з дружками і дружбами. При пошитті прапору співали:

Ой, до нас, Боже, до нас, бо у нас тепер гаразд.
Ангели воду носять, Святу Пречисту просять:
Свята Пречиста Мати, приходи до нашої хати,

Приходи до хати, весілля починати [Дутчук, 2011, с. 196].

Із народної пісні «Закувала зозулечка за звором, за звором» дізнаємось й про весільний вінок, зачіску та повивання голови нареченої хусткою в богданських гуцулів:

Закувала зозулечка за звором, за звором,
Заплакала дівчиночка у нинька за столом.
Заплакала дівчиночка, тай заголосила,
Ба де тото плетіньичко, шо я го носила.
Ба де тото плетіньичко, шовкова косицьи,
Вчера м була ище дівка, нині – молодицьи.
Вчера м була ище дівка, була м у віночку,
Нині уже молодицьи, хожу у платочку.
Ой, та вінку, ти мій вінку, зелений барвінку,
Та я тебе поносила лиш одну недільку [Сологуб-Коцан, 2013, с. 9].

Подібні фрагменти з народних пісень про заміну весільного барвінкового вінка на хустку зустрічаються по всьому Закарпаттю. У селі Хижа Виноградівського району співали:

Уддаєшся, цимборашко.
Ей вінку, каже, вінку та й вінку, та вінку,
Та так-ім тя доносила,
дала-м за ширінку (хустку) [Щибря, 2019, с. 335].

Елементи народного вбрання виступали маркером зміни сімейного стану дівчат та хлопців. У пісні «Повій вітре, повій буйний» йдеться про чоловічу зачіску:

Повій, вітре, повій буйний по високій горі,
Та розчеши кучерики на моїй голові.
Доків мої кучерики рідна мамка мила,
Дотів мої кучерики дівчина любила.
Ой, доків я був у мамки, мамчина дитина,
Вили ми си кучерики, як гороховина.
Ой, від коли я перейшов на жіночі руки
Стали мої кучерики, як бобові струки.

Про переваги життя з мамою у порівнянні з спільним проживанням в домі свекрухи на прикладі наявності тої чи іншої складової народної ноші співали дівчата у пісні «Та доків я була у мамки»:

Та доків я була в мамки – чоботьита трьоп-трьоп,
А як прийшла до свекрухи – постольита лоп-лоп.
Коли була я у мамки – несла м воду лишков,
Тай то мамка питалася, ци ми ни йи кишко.
Від коли я у свекрухи – ношу коновкама,
Ще й свекруха покрикує – май кивай лабами.
Віддаламси, ни вдаламси, голова ми завита,
Сижу дома, нігде ни йду, ще м до того й бита.
Ой, та тілько м си віддала, аби м була жона,
Чоловік ми наказує – сиди жоно дома.
Ой, якби я, мамко, знала, шо віддані гаразд,
Кричила би м на всю хату – віддавайте зараз.
Ой, якби я, мамко, знала, шо віддані лихо,
Чесала би м жовту косу, тай сиділа тихо
[Сологуб-Коцан, 2013, с. 11].

Заміжні лемкині Великоберезнянщини, які згадували життя до весілля часто співали:

Кыбы мені ни чипець, не червона хустка
Я би собі погуляла як у воді гуска [Зошит № 7, с. 7; Коцан, 2015, с. 288].

Згадки про народне вбрання доволі часто зустрічались й в такому жанрі народного фольклору як **колядки та щедрівки**. При проведенні комплексної етнографічної експедиції у селах долини р. Чорна Тиса, що на Рахівщині, нами було опрацьовано ряд рукописних записів. Серед них зошит із традиційними народними колядками та щедрівками («вінчованками»), виявлений у жительки села Кваси Юращук Ганни Юріївни. Він містить 13 тематичних колядок та 4 щедрівки. У колядці «Дівці» на бесіду викликається красива дівчина. Вона працелюбна, кожен день виконує певний вид робіт:

Ой, добрий вечір, дівчино пишна,
Пречно, дівчино файна, (ім'я),
Просимо тебе на бесідочку,
На бесідочку, на колядочку.
...
А в четвер рано сорочку шила,
сорочку шила, своєму милому,
в п'ятницю рано таночку ткала,
таночку ткала, шовком увивала.
...
Вінчуємо тя золотим вінцем,
Золотим вінцем, файним легіньцем [Коцан, 2018 (в), с. 113-114].

У селі Терново Тячівського району вінчувальні колядки з приспівом «Ой, дай Боже!» співались кожному члену сім'ї. У них досить часто йдеться про вінок:

Из красних цвіток віночок сплетеш, Ой, дай Боже.
И сих до дому мамці понесеш, Ой, дай Боже.

Красна дівочко на им'я Ілянко, Ой, дай Боже.
Вінчуєме тя зеленим вінцем, Ой, дай Боже.
Зеленим вінцем, красним молодцем, Ой, дай Боже
[Мигалко, 1931, с. 220].

Складові традиційного народного вбрання краю передані сучасним поколінням й в **прислів'ях, приказках, повір'ях**. Під час польових етнографічних досліджень нами було зібрано чимало подібного фольклористичного матеріалу. Здавна на Закарпатті шанували народний одяг, зокрема вишиту **сорочку**. Вірили, що вона оберігає від усього злого. В усній пам'яті закарпатців ще й нині побутує приказка про людину, якій дуже пощастило: *«Родився у сорочці», «Родився у двох сорочках»*. Кожна господиня старалась аби її сорочки були чистими. Саме ця ознака виступала прикметою чи жінка добра господиня. Про це свідчать прислів'я:

- *Хоть старинька, но білинька.*
- *Біла сорочиця, білі по нюв вінці* [Коцан, 2021, с. 375; Зошит № 7, с. 8].

На Виноградівщині та Іршавщині народна традиція забороняла зашивати одяг: «*Не можна на собі зашивати одяг чи пришивати гудзик, бо розум зашиєш (або будеш забудливий*)» [Зошит № 1, с. 6].

Спідниця завжди робила образ жінки спокусливим та яскравим. Усна народна творчість прагнула показати це на прикладі прислів'я:

- *Життя дуже куртое, оби носити ще й довгу сукню.*

- *Ей, парадна відданиця, єдну сукню має, то нарубы, то налице єї вывертаєш.*

- *Нигда я тото не вірила, чтоби любост пошкодила, а тепер ми самуй шкодить, бо ня сукня не обходить.*

- *Ей, що мі за кабатй у чотири поли, ей доганять мі фраїр, же не рувний здоли* [Зошит № 1, с. 7; Гошовський, 2003, с. 254; Колеса, 1938, с. 126; Коцан, 2014, с. 92].

Значний обсяг зібраного матеріалу свідчить про те, що в чоловічому вбранні важливу роль відігравали **штани.** Це відбито й в усній народній творчості:

- *Гачі залатай, а довг віддай.*

- *Добре газдував, здолю пачмаги прирізав, а на колінах платав.*

- *Брихня встигне обийти пів світа, докіть правда возьме на ся пачмаги.*

- *Пропав як гаті з плота.*

- *Так до діла, як свиня гаті вділа.*

- *Легінь, а зад вшиток цуравий.*

- *Така у ня білявина, як дітина царя, така на ні сорочина, як гаті вівчаря* [Білак, 2019, 2020, с. 92].

Часто в народних приказках і прислів'ях зустрічається такі елементи народного одягу **як постоли, чоботи** та **черевики:**

- *Два чоботи пара, але єден все ся називать старшим.*

- *Ой, черлині чоботята пішли долі ледом, така любка не вінчана, як колач із медом.*

- *Ой, танцюю та танцюю, черевики псую, а що кому до того – сама собі купую.*

- *На высокій полонині збилися два танкы, дідо бабу так обкопав, що пірвав топанкы.*

- *Убуюся у черевики тай у білі капці, та піду ся провказати на вічка білявці.*

- *Обуваю постолята на білинькі капці, який тото лигінь файний, усе ми на гадці.*

- *Кедь сям уй миленький в ціжемки вбує, іде горі селом, ей вітерець за ним дує.*

- *Не все чижем до чизма пасує, лем так, як серце його вбує* [Зошит № 5, с. 9; Зошит № 6, с. 5; Колеса, 1938, с. 125; Мулеса, 2020, с. 93].

Готуючись до зими селяни шили собі кожухи з овечого хутра. Кожухи вважались символом достатку, заможності, влади, здоров'я. Вони використовувались у багатьох обрядах. Повсюдно на Закарпатті побутував звичай зустрічі молодого матір'ю, одягненою в кожух навиворіт. Побутувала приказка: *«Най би був зять такий багатий, як кожух волохатий».* На Іршавщині казали: *«Теплий кожух, лише шкода не на мене шитий».* У селі Онок Виноградівського району про сукняну куртку («реклик») жартівливо співали: *«Міні Петрик купив реклик, обы м го любила, гоя, а я реклик поносила, за Петру забыла, йой»* [Білак, 2017, с. 39]. У цьому ж селі побутувала приказка про рваний («цуравий») одяг: *«Дощ тай цуравий петек ни треба просити, они самі прийдуть»* [Білак, 2019, с. 246].

Народна традиція забороняла як жінці, так і чоловікові ходити з непокритою головою. Це вважалось гріхом. У народі побутувало прислів'я : «*Ходить без шапки, ги злодій*». Гарна шапка колись була гордістю для будь-якого хлопця («легіня», «фраїра»). Тому й усна народна творчість, на прикладі прислів'їв та приказок показує, що народ приділяв велику увагу цьому елементу вбрання:

- *Шапку в руці не можна крутити, бо буде голова боліти.*

- *Та воліє клебанина навікы пропасти, як ми має дівка біла быти у напасти.*

- *Попід гайок зелененький, ходит мій миленький, носит собі за калапом розмай зелененький.*

- *Ой, Василю, сиди в былю, а я – в малинничу, та подай ми крисанину, най тя закосичу.*

- *Іду собі я улицьов, на мені кресаня, бо таким ня лише любить тота дівка файна.*

- *Не хвалися ти, Мигалю, свойов лиш крисаньов, я ти в ладі дідикових п'ять таких дістану.*

- *У нашого старости набік клебанина, так би пив паленку аж му тече слина* [Зошит № 5, с. 7; Коцан, 2021, с. 377; Хланта, 2017, с. 67; Щоденник О.В. Янковської].

Аналізуючи зібраний фольклорний матеріал, можемо говорити про милозвучність та римування в приказках про народний одяг: *«Но тото пани – на трьох єдні штани»*, *«Никай на дівицю, а не на спідницю»* [Зошит № 1, с. 4]. Іншим аспектом є синонімічні ряди **«свій – чужий».** У них йдеться про те, що чуже добро не піде на користь: *«Чужий кожух не гріє», «У чужі чоботи ноги не пхай».* І, навпаки, своє є своє: *«Своя сорочка ближче до тіла».* Нами записані й антонімічні протиставлення: *«Своя сорочка ліпше, чим чужий кожух»*.

У народній творчості доволі часто, на прикладі елементів народного вбрання, можемо прослідкувати такі тематичні групи як **«багатство»** і **«бідність»**:

- *У богача сім сорочок, а в бідноти – єдна і та на каждий динь.*

- *Добре газдував – здолю пачмаги прирізав, а на колінах платав.*

- *Такі в ня статки – шо єдні латки.*

- *У богача дівку брати, мусів легінь черес мати.*

На Виноградівщині побутували приказки, в яких протиставлялось багате і бідне життя хлопця до весілля і після: *«Докіть я ся вженив – чоботята цорк, цорк, а як я ся уженив – постолята шльоп, шльоп», «Докіть им ся нив женив – чотирьма волы крятав, а як я ся уженив – шапков гаті платав»* [Білак, 2017, с. 50].

У побутовій свідомості закарпатців зустрічається й протиставлення **«дурний – розумний».** Народний одяг в цьому плані є яскравим прикладом:

- *Такий сь дурний, ги сибірський валянок (взуття).*

- *Шия з намистом, а голова із свистом.*

- *Дурному по пояс, а розумний сухий пройде.*

Маючи негативне ставлення до **ледарів («лінюхів»),** закарпатці відповідно змальовували цю рису характеру у прислів'ях та приказках:

- *Сидить надувається, три дні в чоботи взувається;*

- *У лінивого газди (хазяїна) і чоботи з ніг украдуть* [Зошит № 4, с. 7].

У кожної людини багато недоліків, зрештою, жоден із нас не позбавлений власних. Ніхто, як кажуть, не святий. Але є одна людська вада, яку не може спокійно переносити народ, висміюючи її у піснях, казках, прислів'ях. Це – **брехня**:

- *Тулько налопонів, шо і в шапку не змечеш.*

- *Великоє треба хустя, оби заязати людям уста.*

- *Брихня встигне обийти пів світа, докіть правда возьме на ся пачмаги* [Білак, 2019, с. 240].

Висновки. Однією із важливих функцій народного одягу є обрядова. На прикладі обрядових дій можна прослідковувати як характерні риси окремих складових народного вбрання, так і їх поступову еволюцію. До найбільш вживаних в обрядовості елементів відносимо жіночу сорочку, пояс, гуню чи вовняний кожух, одягнений навиворіт, хустку, чоловічі штани, та шапку. Аналіз фольклорних матеріалів, як важливого джерела вивчення народного вбрання краю, засвідчив, що у численних народних піснях зустрічаються відомості про те, хто і як виготовляв одяг, з якої сировини, як його носили, як до нього ставилися люди. Зокрема, відбилися такі процеси, як прядіння, ткання, оздоблення одягу, а також його крій, назви окремих деталей.

На сьогодні народна пісня бережеться й примножується фольклорними колективами. Їх виступи в традиційних народних костюмах, пісня, танець – все це є безцінним джерелом народних традицій. Фольклор показує, що українці, навіть в урбанізованому оточенні все ж пам'ятають, хто вони є, і не мають бажання перетворюватися на безлику стандартизовану людську масу. Саме тому вважаємо, що розпочата нами робота не є завершеною. Перспективи її розширення та доопрацювання вбачаємо у обстеженні мало досліджених районів краю, залученні матеріалів з районів компактного проживання національних меншин краю (угорців, румунів, словаків, ромів), а також суміжних із Закарпаттям регіонів України та ближнього зарубіжжя.

Список використаних джерел

Kožminová A., 1922. *Podkarpatska Rus. Práce a život lidu*, Praha, 124 s.

Антологія наукової думки про народну музику Закарпаття : збірник досліджень і статей про музичний фольклор та методику його збирання. Том. 1. Перші дослідники музичного фольклору Закарпаття : Філарет Колесса, Бела Барток, Михайло Рощахівський, 2019, упорядник, автор передмови, коментарів, заключного слова, перекладач і виконавець проекту Віра Мадяр-Новак, Мукачево : Карпатська вежа, 272 с. : ноти, іл.

Білак, М., 2019. Народні приказки та афоризми з Оноку. *Етніка Карпат [Текст] : наук. щорічник : ст. та матеріали етнографічних експедицій / упоряд. : В. В. Коцан, П. Ю. Леньо,* Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, Вип. 4. с. 240–265.

Білак, М., 2017. *«Оноче, Оноче, пісня в тобі цоркоче». Народні пісні і балади з Оноку,* Ужгород, 148 с.

Болдижар, Д., 2016. *Стародавні пісні Бобовищанського передгірного закутку*, Мукачево: Карпатська вежа, 108 с.

Грибанич, І., 1995. «Гей гудзики, ременики …» (Народний одяг гуцулів), *Зелені Карпати*, 1995, № 1-2, с. 124–133.

Головацький, Я. Ф. Сборник народних пісень, *Львівська наукова бібліотека ім. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Фонд Я. Головацького.* Опис 754, Од. зб. 52, 132 с.

Гошовський, В., 2003. *Українські пісні Закарпаття,* Львів : НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 440 с.

Дутчук, О. М., 2011. *Село Луг над Тисою і Кісвою*, Мукачево : Видавництво «Карпатська вежа», 220 с.

Ерстенюк, Ю., 2003. Як одягався гуцул? *Зоря Рахівщини,* 19 липня, с. 6.

Етноідентифікуючі ознаки та етнографічно розмежувальні риси народного одягу гуцулів Рахівщини XIX – першої половини XX ст., *Зошит польових матеріалів автора*, № 5, 2009 – 2011, 56 с.

Жаткович, Ю., 2007. *Етнографическій очерк угро-русских : Комплексне видання* / Упоряд. і передм. О. С. Мазурка. Ужгород : Мистецька лінія, 392 с.

Звичаї, традиції верхньоводянців (сиві і сучасні) : рукопис, 2015, *Архів бібліотеки села Верхнє Водяне Рахівського району Закарпатської області,* Верхнє Водяне : Б-ка села, 45 с.

Колесса, Ф., 1938. Народні пісні з Підкарпатської Русі, *Науковий збірник товариства «Просвіта»,* Ужгород, Т. 13-14, с. 49–149.

Колесса, Ф., 2009. Огляд українсько-руської народної поезії, *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, Вип. 47, с. 166–72.

Колядки і щедрівки. Зібрав Володимир Гнатюк. Том І., 1914, *Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наук. тов. ім. Шевченка.* Львів, Т. 35, 270 с.

Командров, О. Ф., 1959. Народний костюм Рахівщини, *Народна творчість та етнографія*, № 3, с. 82–88.

Коцан, В., 2015. Бісер в оздобленні традиційного народного вбрання Закарпаття (кінець XIX – перша половина XX ст.), *Українці й народи Центрально-Східної Європи: культура та історична спадщина. Збірник наукових праць на пошану професора Михайла Тиводара*, Ужгород : Карпати, с. 268–291.

Коцан, В., 2018 (а). Деякі аспекти традиційного народного весілля сіл долини р. Уж XIX – першої половини XX ст. (за сучасними польовими етнографічними матеріалами), *Народознавчі зошити,* № 4, с. 854–865.

Коцан В., 2021. Етнокультурні маркери в контексті пограничʼ: традиційний народний одяг та ідентичність населення Закарпаття XIX – початку XXI ст. : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – «Етнологія» / Коцан Василь Васильович, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Інститут Народознавства. 845 с.

Коцан, В., 2018 (б). Народне взуття Закарпаття XIX – першої половини XX ст., *Народна творчість та етнологія,* № 2, с. 24–34.

Коцан, В., 2018 (в). Рукописний зошит з традиційними народними колядками та щедрівками («вінчованням») із села Кваси Рахівського району, *Етніка Карпат : науковий щорічник / упорядники В. В. Коцан, П. Ю. Леньо,* Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, Вип. 3, с. 94–125.

Коцан, В., 2014. Традиційний дитячий одяг Закарпаття у родинній обрядовості (XIX – перша половина XX ст.), *Наукові записки Ужгородського університету,* Серія: Історично-релігійні студії, Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», Вип. 3. с. 89–104.

Коцан, В., 2016. Традиційні народні сорочки українсько-румунського етнічного порубіжжя XIX – першої половини XX ст. (на прикладі Закарпатської області), *VII Симпозіум «Румунсько-українські відносини: історія і сучасність»,* Сату Маре : Editura Muzeului Satmarean, с. 324–342.

Матейко, К. І., 1977. *Український народний одяг*, К., 1977. 218 с.

Меркло, Б., 1997. Традиційна музика ясінянських гуцулів кінця XIX – початку XX ст. : дипломна робота, *Архів лабораторії етнології, фольклористики та краєзнавства ім. М. П. Тиводара ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (далі – АЛЕФК ДВНЗ «УжНУ»)*, Ужгород: УжДУ, 65 с.

Мигалко, И., 1931. Різдвяні вінчування в селі Тернові, *Підкарпатська Русь,* Ужгород, Річник VIII, Ч. 2, с. 219–221.

Мулеса, В., 2020. *Лісові орішки : есе, крилаті авторські й народні фрази, загадки,* Ужгород : ТДВ «Патент», 120 с.

Мушинка, М. 2002. *Голоси предків: Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935),* Пряшів, 256 с.

Никорак, О.І., 1988. *Сучасні художні тканини Українських Карпат*, Київ : Наукова думка, 224 с.

Никорак, О. І., 2003. *Традиційні тканини* у *звичаях* і *обрядах українців, Вісник Львівського університету. Серія Історична*. *Вип*. *38*, с. 543-567.

Олексик, О. П., 1967. Весільний обряд у с. Доробратово Іршавського району : реферат, *АЛЕФК ДВНЗ «УЖНУ»,* Ужгород : УжДУ, 1967. 28 с.

Орел, Л., 1996. Традиційний народний одяг українців у дзеркалі народної пісні, *Народна творчість та етнологія,* № 2-3, с. 64–75.

Парлаг, М., 1972. Народні вишивки Закарпаття, *Народна творчість та етнографія,* № 4, с. 46–49.

Пилип, Р. І., 2009. *Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями)* : дис. … канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.06. «Декоративне і прикладне мистецтво» / Роман Іванович Пилип. Львів, 269 с. : іл.

Пилип, Р. І., 2012. *Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями),* Ужгород: ПП «Повч Р. М.», 466 с.

Полянська, О. В., 1976 (а). Особливості одягу населення Закарпаття, *Народна творчість та етнографія*, № 3, с. 23–29.

Полянская, Е. В., 1976 (б). О сходстве и взаимовлиянии в одежде различных этнических групп Закарпатья, *Карпатский сборник.* М., 1976, с. 65–68.

Русиньські співанкы з Верьховины и Гуцульщины, 2007, упоряд. : М.І. Завадяк, Д.І. Поп. Ужгород : ІВА, 400 с.

Симоненко, И. Ф., 1948. Свадебные обряды в Закарпатской области, *Советская этнография,* № 2, с. 125–141.

Симоненко, І. Ф., 1957. *Соціалістичні перетворення у побуті трудящих села Нересниці Закарпатської області,* К. : Видавництво Академії наук УРСР, 1957. 133 с.

Сологуб-Коцан, Т. Я., 2013. Фольклор гуцулів Рахівщини: методичні матеріали : рукопис, *Архів Комунального закладу «Закарпатський музей народної архітектури та побуту» Закарпатської обласної ради*. Ужгород : ЗМНАП, 42 с.

Стельмащук, Г. Г., 1989. Традиционный костюм гуцулов, *Украинские Карпаты. Культура*, К., с. 94–102.

Тиводар, М. П., 2010. *Етнографія Закарпаття : історико-етнографічний нарис,* Ужгород : Гражда, 416 с.

Традиційне народне вбрання лемків Великоберезнянщини середини XIX – першої половини XX ст., *Зошит польових матеріалів автора*, № 7, 2010, 15 с.

Традиційне народне вбрання, народні ремесла та промисли, фольклор боржавських та іршавських долинян (села Довге, Кушниця, Імстичево, Білки, Осій, Ільниця, Малий та Великий Раковець Іршавського району та с. Керецьки Свалявського району) кінця XIX – першої половини XX ст., *Зошит польових матеріалів автора*, № 1, 2000, 2009 – 2010, 44 с.

Тумова, М., 1924. Народная одежа на Пôдкарпатской Руси, *Подкарпатска Русь,* Рочник І, Число. 3, с. 72–79; Число. 4, с. 102–110.

Фабрика-Процька, О. 2013. *Пісенна культура лемків України (XX – XXI ст.): монографія,* Івано-Франківськ : Нова Зоря, 328 с.

Характерні особливості та іноетнічні впливи в народному вбранні королевських долинян (села Хижа, Черна, Новоселиця Виноградівського району) кінця XIX – першої половини XX ст., *Зошит польових матеріалів автора*, № 6, 2010, 10 с.

Хланта, І. В., 2017. *Коломийкарі Закарпаття*, Ужгород : ТДВ «Патент», 712 с.

Чаплик, К., 2012. Ліричні пісні лемків Закарпаття в нових записах: особливості мелодики, ритміки, виконавської манери, *Народна творчість та етнологія,* № 4, с. 94–102.

Шеремета, В. П., 2015. Мовна реалізація українського культурного стереотипу «гарна жінка» засобами номінацій деталей строю, взуття й прикрас у пісенних текстах, *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія. Філологія,* Одеса, Вип. 18, с. 53–56.

Щибря, В., 2019. Весільні звичаї на Виноградівщині (з польових етнографічних записів 2018 р.), *Етніка Карпат [Текст] : наук. щорічник : ст. та матеріали етнографічних експедицій / упоряд. : В. В. Коцан, П. Ю. Леньо,* Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, Вип. 4, с. 331–342.

Щоденник етнографічної практики студентки 1-го курсу історичного факультету УжНУ Ж.Ю. Навер, проведеної у селі Зарічево Перечинського району, *АЛЕФК ДВНЗ «УжНУ».*

Щоденник етнографічної практики студентки 1-го курсу історичного факультету УжДУ В.О. Янковською, проведеної у селі Стужиця Великоберезнянського району, *АЛЕФК ДВНЗ «УжНУ».*

References

Antologhija naukovoji dumky pro narodnu muzyku Zakarpattja : zbirnyk doslidzhenj i statej pro muzychnyj foljklor ta metodyku jogho zbyrannja. Tom. 1. Pershi doslidnyky muzychnogho foljkloru Zakarpattja : Filaret Kolessa, Bela Bartok, Mykhajlo Roshhakhivsjkyj, 2019, uporjadnyk, avtor peredmovy, komentariv, zakljuchnogho slova, perekladach i vykonavecj proektu Vira Madjar-Novak, Mukachevo : Karpatsjka vezha, 272 s. : noty, il. (in Ukrainian).

Bilak, M., 2017. *«Onoche, Onoche, pisnja v tobi corkoche». Narodni pisni i balady z Onoku,* Uzhghorod, 148 s. (in Ukrainian).

Bilak, M., 2019. Narodni prykazky ta aforyzmy z Onoku. *Etnika Karpat [Tekst] : nauk. shhorichnyk : st. ta materialy*

etnoghrafichnykh ekspedycij / uporjad. : V.V. Kocan, P.Ju. Lenjo, Uzhghorod : Vydavnyctvo Oleksandry Gharkushi, Vyp. 4, s. 240–265. (in Ukrainian).

Boldyzhar, D., 2016. *Starodavni pisni Bobovyshhansjkogho peredghirnogho zakutku,* Mukachevo: Karpatsjka vezha, 108 s. (in Ukrainian).

Chaplyk, K., 2012. Lirychni pisni lemkiv Zakarpattja v novykh zapysakh: osoblyvosti melodyky, rytmiky, vykonavsjkoji manery, *Narodna tvorchistj ta etnologhija,* № 4, s. 94–102. (in Ukrainian).

Dutchuk, O. M., 2011. *Selo Lugh nad Tysoju i Kisvoju,* Mukachevo : Vydavnyctvo «Karpatsjka vezha», 220 s. (in Ukrainian).

Erstenjuk, Ju., 2003. Jak odjaghavsja ghucul? *Zorja Rakhivshhyny*, 19 lypnja, s. 6. (in Ukrainian).

Etnoidentyfikujuchi oznaky ta etnoghrafichno rozmezhuvaljni rysy narodnogho odjaghu ghuculiv Rakhivshhyny XIX – pershoji polovyny XX st., *Zoshyt poljovykh materialiv avtora*, № 5, 2009 – 2011, 56 s. (in Ukrainian).

Fabryka-Procjka, O. 2013. *Pisenna kuljtura lemkiv Ukrajiny (XX – XXI st.): monoghrafija,* Ivano-Frankivsjk : Nova Zorja, 328 s. (in Ukrainian).

Gholovacjkyj, Ja. F. Sbornyk narodnykh pisenj, *Ljvivsjka naukova biblioteka im. Stefanyka NAN Ukrajiny.* Viddil rukopysiv. Fond Ja. Gholovacjkogho. Opys 754, Od. zb. 52, 132 s. (in Ukrainian).

Ghoshovsjkyj, V., 2003. *Ukrajinsjki pisni Zakarpattja,* Ljviv : NAN Ukrajiny, Ljvivsjka naukova biblioteka im. V. Stefanyka, 440 s. (in Ukrainian).

Ghrybanych, I., 1995. «Ghej gudzyky, remenyky …» (Narodnyj odjagh ghuculiv), *Zeleni Karpaty*, 1995, № 1-2, s. 124–133. (in Ukrainian).

Kharakterni osoblyvosti ta inoetnichni vplyvy v narodnomu vbranni korolevsjkykh dolynjan (sela Khyzha, Cherna, Novoselycja Vynoghradivsjkogho rajonu) kincja XIX – pershoji polovyny XX st., *Zoshyt poljovykh materialiv avtora,* № 6, 2010, 10 s. (in Ukrainian).

Khlanta, I. V., 2017. *Kolomyjkari Zakarpattja*, Uzhghorod : TDV «Patent», 712 s. (in Ukrainian).

Kocan V., 2021. Etnokuljturni markery v konteksti poghranych : tradycijnyj narodnyj odjagh ta identychnistj naselennja Zakarpattja XIX – pochatku XX st. : dysertacija na zdobuttja naukovogho stupenja doktora istorychnykh nauk za specialjnistju 07.00.05 – «Etnologhija» / Kocan Vasylj Vasyljovych, Instytut ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevycha, Instytut Narodoznavstva. 845 s. (in Ukrainian).

Kocan, V., 2014. Tradycijnyj dytjachyj odjagh Zakarpattja u rodynnij obrjadovosti (XIX – persha polovyna XX st.), *Naukovi zapysky Uzhghorodsjkogho universytetu, Serija: Istorychno-relighijni studiji*, Uzhghorod : Vydavnyctvo UzhNU «Ghoverla», Vyp. 3, s. 89–104. (in Ukrainian).

Kocan, V., 2015. Biser v ozdoblenni tradycijnogho narodnogho vbrannja Zkarpattja (kinecj XIX – persha polovyna XIX st.), *Ukrajinci j narody Centraljno-Skhidnoji Jevropy: kuljtura ta istorychna spadshhyna. Zbirnyk naukovykh pracj na poshanu profesora Mykhajla Tyvodara,* Uzhghorod : Karpaty, s. 268–291. (in Ukrainian).

Kocan, V., 2016. Tradycijni narodni sorochky ukrajinsjko-rumunsjkogho etnichnogho porubizhzhja XIX – pershoji polovyny XX st. (na prykladi Zakarpatsjkoji oblasti), *VII Sympozium «Rumunsjko-ukrajinsjki vidnosyny: istorija i suchasnistj»,* Satu Mare : Editura Muzeului Satmarean, s. 324–342. (in Ukrainian).

Kocan, V., 2018 (a). Dejaki aspekty tradycijnogho narodnogho vesillja sil dolyny r. Uzh XIX – pershoji polovyny XX st. (za suchasnymy poljovymy etnoghrafichnymy materialamy), *Narodoznavchi zoshyty*, № 4, s. 854–865. (in Ukrainian).

Kocan, V., 2018 (b). Narodne vzuttja Zakarpattja XIX – pershoji polovyny XX st., *Narodna tvorchistj ta etnologhija*, № 2, s. 24–34. (in Ukrainian).

Kocan, V., 2018 (v). Rukopysnyj zoshyt z tradycijnymy narodnymy koljadkamy ta shhedrivkamy («vinchovannjam») iz sela Kvasy Rakhivsjkogho rajonu, *Etnika Karpat : naukovyj shhorichnyk / uporjadnyky V. V. Kocan, P. Ju. Lenjo,* Uzhghorod : Vydavnyctvo Oleksandry Gharkushi, Vyp. 3, s. 94–125. (in Ukrainian).

Kolessa, F., 1938. Narodni pisni z Pidkarpatsjkoji Rusi, *Naukovyj zbirnyk tovarystva «Prosvita»,* Uzhghorod, T. 13-14, s. 49–149. (in Ukrainian).

Kolessa, F., 2009. Oghljad ukrajinsjko-rusjkoji narodnoji poeziji, *Visnyk Ljvivsjkogho universytetu. Serija filologhichna,* Vyp. 47, s. 166–272. (in Ukrainian).

Koljadky i shhedrivky. Zibrav Volodymyr Ghnatjuk. Tom I., 1914, *Etnoghrafichnyj zbirnyk. Vydaje Etnoghrafichna komisija Nauk. tov. im. Shevchenka*. Ljviv, T. 35, 270 s. (in Ukrainian).

Komandrov, O. F., 1959. Narodnyj kostjum Rakhivshhyny, *Narodna tvorchistj ta etnoghrafija*, № 3, s. 82–88. (in Ukrainian).

Kožminová A., 1922. *Podkarpatska Rus. Práce a život lidu*, Praha, 124 s. (in Czech).

Matejko, K. I., 1977. *Ukrajinsjkyj narodnyj odjagh*, K., 1977. 218 s. (in Ukrainian).

Merklo, B., 1997. Tradycijna muzyka jasinjansjkykh ghuculiv kincja XIX – pochatku XX st. : dyplomna robota, *Arkhiv laboratoriji etnologhiji, foljklorystyky ta krajeznavstva im. M. P. Tyvodara DVNZ «Uzhghorodsjkyj nacionaljnyj universytet» (dali – ALEFK DVNZ «UzhNU»),* Uzhghorod: UzhDU, 65 s. (in Ukrainian).

Mulesa, V., 2020. *Lisovi orishky : ese, krylati avtorsjki j narodni frazy, zaghadky,* Uzhghorod : TDV «Patent», 120 s. (in Ukrainian).

Mushynka, M. 2002. *Gholosy predkiv: Zvukovi zapysy foljkloru Zakarpattja iz arkhivu Ivana Panjkevycha (1929, 1935),* Prjashiv, 256 s. (in Ukrainian).

Myghalko, Y., 1931. Rizdvjani vinchovannja v seli Ternovi, *Pidkarpatsjka Rusj*, Uzhghorod, Richnyk VIII, Ch. 2, s. 219–221. (in Ukrainian).

Nykorak, O.I., 1988. *Suchasni khudozhni tkanyny Ukrajinsjkykh Karpat*, Kyjiv : Naukova dumka, 224 s. (in Ukrainian).

Nykorak, O.I., 2003. Tradycijni tkanyny u zvychajakh i obrjadakh ukrajinciv, *Visnyk Ljvivsjkogho universytetu. Serija Istorychna*. Vyp. 38, s. 543–567. (in Ukrainian).

Oleksyk, O.P., 1967. Vesiljnyj obrjad u s. Dorobratovo Irshavsjkogho rajonu : referat, *ALEFK DVNZ «UZhNU»,* Uzhghorod : UzhDU, 1967. 28 s. (in Ukrainian).

Orel, L., 1996. Tradycijnyj narodnyj odjagh ukrajinciv u dzerkali narodnoji pisni, *Narodna tvorchistj ta etnologhija*, № 2-3, s. 64–75. (in Ukrainian).

Parlagh, M., 1972. Narodni vyshyvky Zakarpattja, *Narodna tvorchistj ta etnoghrafija,* № 4, s. 46–49. (in Ukrainian).

Poljansjka, O. V., 1976 (a). Osoblyvosti odjaghu naselennja Zakarpattja, *Narodna tvorchistj ta etnoghrafija*, № 3, s. 23–29. (in Ukrainian).

Poljanskaja, E. V., 1976 (b). O shodstve i vzaimovlijanii v odezhde razlichnyh jetnicheskih grupp Zakarpat'ja, *Karpatskij sbornik.*

M., 1976, s. 65–68. (in Russian).

Pylyp, R. I., 2009. *Khudozhnja vyshyvka ukrajinciv Zakarpattja XIX – pershoji polovyny XX st. (typologhija za pryznachennjam, khudozhnimy ta lokaljnymy osoblyvostjamy)* : dys. … kand. mystectvoznavstva : spec. 17.00.06. «Dekoratyvne i prykladne mystectvo» / Roman Ivanovych Pylyp. Ljviv, 269 s. : il. (in Ukrainian).

Pylyp, R. I., 2012. *Khudozhnja vyshyvka ukrajinciv Zakarpattja XIX – pershoji polovyny XX st. (typologhija za pryznachennjam, khudozhnimy ta lokaljnymy osoblyvostjamy),* Uzhghorod: PP «Povch R. M.», 466 s. (in Ukrainian).

Rusin's'ki spivanky z Ver'hoviny i Gucul'shhiny, 2007, uporjad. : M. I. Zavadjak, D. I. Pop. Uzhgorod : IVA, 400 s. (in Ukrainian).

Sheremeta, V. P., 2015. Movna realizacija ukrajinsjkogho kuljturnogho stereotypu «gharna zhinka» zasobamy nominacij detalej stroju, vzuttja j prykras u pisennykh tekstakh, *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija. Filologhija,* Odesa, Vyp. 18, s. 53–56. (in Ukrainian).

Shhodennyk etnoghrafichnoji praktyky studentky 1-gho kursu istorychnogho fakuljtetu UzhNU Zh.Ju. Naver, provedenoji u seli Zarichevo Perechynsjkogho rajonu, *ALEFK DVNZ «UzhNU».* (in Ukrainian).

Shhodennyk etnoghrafichnoji praktyky studentky 1-gho kursu istorychnogho fakuljtetu UzhDU V. O. Jankovsjkoju, provedenoji u seli Stuzhycja Velykobereznjansjkogho rajonu, *ALEFK DVNZ «UzhNU».* (in Ukrainian).

Shhybrja, V., 2019. Vesiljni zvychaji na Vynoghradivshhyni (z poljovykh etnoghrafichnykh zapysiv 2018 r.), *Etnika Karpat [Tekst] : nauk. shhorichnyk : st. ta materialy etnoghrafichnykh ekspedycij / uporjad. : V. V. Kocan, P. Ju. Lenjo,* Uzhghorod : Vydavnyctvo Oleksandry Gharkushi, Vyp. 4, s. 331–342. (in Ukrainian).

Simonenko, I. F., 1948. Svadebnye obrjady v Zakarpatskoj oblasti. *Sovetskaja jetnografija*, № 2, s. 125–141. (in Ukrainian).

Sologhub-Kocan, T. Ja., 2013. Foljklor ghuculiv Rakhivshhyny: metodychni materialy : rukopys, *Arkhiv Komunaljnogho zakladu «Zakarpatsjkyj muzej narodnoji arkhitektury ta pobutu» Zakarpatsjkoji oblasnoji rady.* Uzhghorod : ZMNAP, 42 s. (in Ukrainian).

Stel'mashhuk, G. G., 1989. Tradicionnyj kostjum guculov, *Ukrainskie Karpaty. Kul'tura,* K., s. 94–102. (in Ukrainian).

Symonenko, I. F., 1957. *Socialistychni peretvorennja u pobuti trudjashhykh sela Neresnyci Zakarpatsjkoji oblasti,* K. : Vydavnyctvo Akademiji nauk URSR, 1957, 133 s. (in Ukrainian).

Tradycijne narodne vbrannja lemkiv Velykobereznjanshhyny seredyny XIX – pershoji polovyny XX st., *Zoshyt poljovykh materialiv avtora*, № 7, 2010, 15 s. (in Ukrainian).

Tradycijne narodne vbrannja, narodni remesla ta promysly, foljklor borzhavsjkykh ta irshavsjkykh dolynjan (sela Dovghe, Kushnycja, Imstychevo, Bilky, Osij, Iljnycja, Malyj ta Velykyj Rakovecj Irshavsjkogho rajonu ta s. Kerecjky Svaljavsjkogho rajonu) kincja XIX – pershoji polovyny XX st., *Zoshyt poljovykh materialiv avtora,* № 1, 2000, 2009 – 2010, 44 s. (in Ukrainian).

Tumova, M., 1924. Narodnaja odezha na Pôdkarpatskoj Rusi, *Podkarpatska Rus',* Rochnik I, Chislo. 3, s. 72–79; Chislo. 4, s. 102–110. (in Ukrainian).

Tyvodar, M. P., 2010. *Etnoghrafija Zakarpattja : istoryko-etnoghrafichnyj narys,* Uzhghorod : Ghrazhda, 416 s. (in Ukrainian).

Zhatkovych, Ju., 2007. *Etnoghrafycheskij ocherk ughro-russkykh : Kompleksne vydannja* / Uporjad. i peredm. O.S. Mazurka. Uzhghorod : Mystecjka linija, 392 s. (in Ukrainian).

Zvychaji, tradyciji verkhnjovodjanciv (syvi i suchasni) : rukopys, 2015, *Arkhiv biblioteky sela Verkhnje Vodjane Rakhivsjkogho rajonu Zakarpatsjkoji oblasti*, Verkhnje Vodjane : B-ka sela, 45 s. (in Ukrainian).

Vasil Kotsan

Doctor of Historical Sciences, Director of the Municipal Institution «Transcarpathian museum of folk architecture and life» of the Transcarpathian Regional Administration, Docent of the Department Archeology, Ethnology and Cultural Studies, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

TRADITIONAL FOLK DRESS IN THE FOLKLORE OF TRANSCARPATHIA

The article on the basis of available literature, archival and ethnographic data conducted a comprehensive analysis of folklore material, which glorifies the components of traditional folk women's and men's clothing of Transcarpathia. The study of the ritual role of clothing, its place in folklore is one of the priorities of modern ethnographers, local historians This issue is insufficiently studied and requires further research. The work is interdisciplinary, as it is written at the intersection of ethnography, folklore and local lore. The author presents a lot of folk songs, proverbs and sayings, which talk about the peculiarities of production, material, methods of dressing and wearing, and attitudes to the components of folk clothing of Transcarpathia. Particular attention is paid to the process of making cloth at home, finishing clothes. At the beginning, fragments of song folklore about sewing and embroidering shirts, their age and social functions are singled out and described. Skirts, scarves, jewelry and shoes are most often mentioned among the components of women's attire in the songs. All of them, like the shirt, were an important social marker. The song is a source of study and men's clothing, including shirts and hats. The decorated hats were the pride of young boys and men. The article pays special attention to wedding songs, which are about youth leisure, courtship, weaving periwinkle wreaths and wedding sticks. Folk costumes are often found in carols and Christmas carols. For the modern generation, the peculiarities of the folk costume of the region are transmitted through proverbs, sayings and beliefs, in which we find synonymous series "one's own-another's", thematic groups "wealth and poverty", opposition "stupid - smart", attitude to lazy people and lies.

Keywords*: folk costume, folklore, song, proverb, sayings, belief, shirt, skirt, scarf, jewelry, shoes, hat, wreath.*